

Юрій Володимирович ПЕДОС

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО УЧАСТІ ЕКСПЕРТА ТА СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Для повного і належного визначення сутності та змісту будь-якого явища необхідним є дослідження генезису його розвитку, що дозволить визначити обставини виникнення, етапи еволюційного розвитку, умови формування фундаментальних положень, проблемні напрямки, фактори впливу, а також організаційно-правові заходи, що сприяли або негативно впливали на розвиток того чи іншого явища. Зародження, становлення та розвиток національного законодавства щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні тісно пов'язані з: формуванням різноманітних спеціальних теоретичних та прикладних знань, умінь та навичок; умовами використання спеціальних знань під час експертних досліджень; підставами визнання процесуальними джерелами доказів; порядком залучення та особливостями участі таких фахівців у кримінальному судочинстві.

У цій статті автором здійснено дослідження перелічених питань щодо історії виникнення, становлення, сучасного стану та перспектив удосконалення участі спеціаліста та експерта у кримінальному процесі, що дозволить як науковцям та законотворцям, так і правозастосувачам врахувати минулі помилки та не втратити позитивні надбання у майбутньому. На підставі проведеного системного аналізу положень нормативно-правових актів автором виокремлено шість основних етапів розвитку національного законодавства щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні.

Ключові слова: *спеціаліст, експерт, обізнані особи, експертиза, експертна діяльність, спеціальні знання, зародження, формування, становлення, розвиток.*

Постановка проблеми. *Удосконалення участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, а також законодавчого закріплення їх залучення до кримінального судочинства та використання спеціальних знань, умінь та навичок, якими володіє експерт та спеціаліст, неможливе без дослідження процесу формування та історичного розвитку основних понять та положень такої участі.*

У різні роки питання залучення спеціалістів та експертів до участі у кримінальному судочинстві були предметом дослідження вчених у певних галузях, зокрема: філософії, загальної теорії права, криміналістики, теорії

судової експертизи, кримінального процесу, тощо. Разом з цим, теоретичною основою дослідження участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні стали праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: Г. К. Авдєєва, О. М. Бандурка, В. П. Бахін, О.О. Бондаренко, Д. Г. Глушкова, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, Е.О. Даніч, М. В. Даньшин, А. В. Дудич, М. І. Колос, В. О. Комаха, Н. М. Косміна, Є.Д. Лук'янчиков, П. М. Маланчук, О. В. Малахова, Ю. К. Орлов, Г. М. Пилипенко, І. В. Пиріг, Б. В. Романюк, О. Г. Рувін, М. В. Салтевський, В. В. Сокурєнко, С. М. Стахівський, Р. Л. Степанюк, В. М. Стратонов, В. В. Тіщенко, А.М. Тимчишин, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько, М.Г. Щербаковський, О. О. Юхно та ін.

Проблеми правового регулювання участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, застосування слідчої та судової практики у сфері їх залучення до кримінального судочинства досліджувались вченими у різні часи, однак їх праці стосувались залучення та участі так званих обізнаних осіб під час досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Тому, необхідним є здійснення дослідження участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні з точки зору як гносеологічних, так і проблемних та процедурних аспектів, тобто розгляд проблемних напрямів теоретичного, процесуального, тактичного, методичного та організаційного характеру, тощо, починаючи з його розвитку та становлення.

Метою статті є дослідження процесу виникнення, становлення, розвитку, сучасного стану та перспектив удосконалення участі спеціаліста та експерта у кримінальному процесі, що дозволить як науковцям та законотворцям, так і правозастосувачам врахувати минулі помилки та не втратити позитивні надбання у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження етапів розвитку національного законодавства щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, факторів впливу на зміни, що відбулися впродовж століть, дає змогу визначити певні періоди формування, становлення та розвитку самих понять «спеціальні знання», «експерт», «спеціаліст», «експертиза», а також умов та порядку залучення спеціаліста та експерта до кримінального судочинства.

Дослідження питання використання спеціальних знань здавен, вказує на те, що первісні общини дотримувались традицій, звичаїв та заборон, що визначались з врахуванням релігій та влади на той час. Першими правовими пам'ятками кримінального судочинства, в яких було встановлено випадки участі окремих осіб у розслідуванні для визначення певних обставин кримінального провадження (вартості викраденого, наявності тілесних ушкоджень, причин смерті) були договір Київської Русі з Візантією у 911 році¹. З 1016 року збіркою стародавніх правових норм

¹ Договори Київської Русі з Візантією. Інститут історії України. Національна академія наук України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Dogovory_KR_z_Vizantiyeu

вважають «Руську Правду», положення якої протягом XVI століття були відображені в «Судебнику» (1497 та 1550 років) та у трьох Литовських статутах (1529, 1566 та 1588 років). В цих документах крім залучення лікарів, згадують про так званих «д'яків», які були обізнаними особами у політичних, адміністративних, фінансових та інших питаннях (ст. 1 «Судебника») ¹.

Також, у XVI столітті, розпочалось формування товарознавчих знань, що було пов'язано з необхідністю визначення вартості та якості. З поглибленням та розширенням цих знань, розпочався розвиток таких наук як: фізика, хімія та біологія, що, відповідно впливало на залучення до участі у кримінальному судочинстві значно широкого кола спеціалістів.

Вже у 1743 році було упорядковано перший кодекс українського права «Права, за якими судиться малоросійський народ»², положення якого визначали «стан божевілля» як природний дефект розумового розвитку та «стан алкогольного сп'яніння», що встановлювався лікарями (Глава XX арт. 44) ³.

Ретроспективний аналіз становлення участі експертів та спеціалістів у кримінальному провадженні в Україні, свідчить, що спочатку такими обізнаними людьми виступали особи, які володіли медичними та математичними знаннями або були фахівцями у сфері товарознавства або документознавства.

Надалі, у 1832 році було укладено Звід законів Російської імперії ⁴ (далі – Звід), яким вперше нормативно було закріплено поняття «обізнані особи». А в результаті проведеної судової реформи вже у 1864 році було затверджено чотири закони по галузям права, що передбачали реформування судової системи, а також Статут кримінального судочинства (далі – Статут) ⁵, в якому використовувались такі поняття як «спеціальні знання», «експерт» та «судово-медичні, судово-психіатричні, судово-хімічні та мікроскопічні експертні дослідження» (ст. ст. 325, 326, 1160 Статуту). Так,

¹ Кротов Я. Судебники 1947 та 1550 років. Переклад текст Судебника 1947 року. http://krotov.info/acts/16/2/pravo_01.htm

² Права, за якими судиться малоросійський народ / Відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко; Упорядн. та авт. нарису К. А. Вислобоков; Ред. кол.: О. М. Мироненко (голова), К. А. Вислобоков (відп. секретар), І. Б. Усенко, В. В. Цветков, Ю. С. Шемшученко. НАН України. Інститут держави і права ім В. М. Корецького; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – 548 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001425.

³ Болюх О.М. Аналіз окремих обставин, які пом'якшували покарання у Кодексі 1743 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ» та їх порівняння з положеннями чинного Кримінального кодексу України «Молодий вчений». № 4 (68). Квітень, 2019 р. С. 117 – 121. с. 120. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2961/2934>

⁴ Страшок А.А. Поняття обізнаних осіб та форми їх залучення у кримінальному судочинстві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 139. DOI <https://doi.org/10.32782/3922109> URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2531/1/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%97.pdf>.

⁵ Короткий викладъ изъ устава 20 ноября 1864 года объ уголовнімъ суді для южно-руськихъ крестьянъ. Вікіджерело. URL: [864_%D0](https://uk.wikipedia.org/wiki/Короткий_викладъ_изъ_устава_20_ноября_1864_года_объ_уголовнімъ_суді_для_южно-руськихъ_крестьянъ)

у ст. 325 Статуту наголошувалось, що обізнані люди запрошувались для участі у кримінальному судочинстві у разі необхідності використання спеціальних знань та досвіду в науці, мистецтві, ремеслі та будь якій іншій сфері. До обізнаних осіб ст. 326 Статут відносить лікарів, фармацевтів, професорів, вчителів, техніків, художників, ремісників, казначейів та осіб, що завдяки тривалій діяльності мають особливий досвід в будь якій сфері. Крім того, положення регламентували: проведення оглядів та освідувань через обізнаних осіб (ст. ст. 325-355 Статуту), залучення перекладача та особи, яка розуміє жести глухих та німих (ст. ст. 410, 450, 730, 731 793 Статуту), допит обізнаних свідків (ст. ст. 693, 573 Статуту) та експерта в суді (ст. 695 Статуту)¹.

З 1917 року у процесуальному законодавстві нашої держави, що входила до складу Радянського Союзу, передбачалась єдина форма участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні – експертиза. Так, в результаті збільшення випадків залучення різних фахівців до участі у розслідуванні кримінальних проваджень, в Європі, а пізніше і в Україні почали створюватись різні установи, в яких проводились дослідження². Положення КПК УРСР 1927 року встановили підстави, випадки та порядок призначення експертизи, визначили експертний висновок як вид доказу (ст. 62 КПК УРСР); а також передбачили участь під час проведення слідчих (розшукових) дій (далі - С(Р)Д) таких спеціалістів як: перекладач, лікар та педагог (ст.ст. 66, 162, 190 КПК УРСР)³.

Результатом актуалізації експертної діяльності, змін та розвитку наукової думки щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному судочинстві стало прийняття нового КПК УРСР у 1960 році, який нормативно удосконалив та розширив діапазон участі експертів та спеціалістів у кримінальному провадженні. Зокрема, спочатку цей Кодекс передбачав участь спеціалістів у кримінальному провадженні під час проведення окремих С(Р)Д: огляд трупа, ексгумація трупа, освідування, допит з перекладачем, сліпих, глухонімих та неповнолітніх осіб, проведення ревізії, а з внесеними змінами та доповненнями до КПК УРСР у 1971 році, регламентації набув окремий порядок залучення перекладача (ст. 128 КПК УРСР) та спеціаліста (ст. 128-1 КПК УРСР) до участі як у всіх С(Р)Д під час досудового розслідування та судового засідання. Також ці зміни торкнулись діяльності спеціаліста під час проведення С(Р)Д, закріпивши використання ним своїх спеціальних знань та навиків під час виявлення, закріплення та

¹ Страшок А. А. Історичний розвиток правового статусу суб'єктів, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню. Актуальні проблеми держави і права. 7 с. С. 231. DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i85.1873> URL: <http://apdp.in.ua/v85/31.pdf>; Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. 2019. С. 9

² Рувін О. Г. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К. 2019. С. 9. URL: <https://jurkniga.ua/contents/sudovi-ekspertizi-v-protseualnomu-pravi-ukraini-navchalnyy-posibnik.pdf>

³ Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Ефремян та ін. Х. : Право, 2016. С. 15 URL: <https://expertize-journal.org.ua/attachments/article/924/ose.pdf>.

вилучення доказів, звернення уваги слідчого на обставини, що пов'язані з виявленням та закріпленням доказів, наданні пояснень з приводу спеціальних питань, які виникають при проведенні слідчої (розшукової) дії (ч. 2 ст. 128-1 КПК УРСР)¹. Крім того, законодавець тих років визначив порядок відводу експерта та спеціаліста (ст. 62 КПК УРСР), призначення експертизи (ст. 75 та Глава 18 КПК УРСР), правовий статус експерта (ст. 77 КПК УРСР), розширено перелік обов'язкових випадків призначення експертизи (ст. 76 КПК УРСР), а також регламентовано проведення експертизи та допит експерта в суді, призначення повторної або додаткової експертизи (ст. 310-312 КПК УРСР)².

Окрім розвитку національного законодавства щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, відбулися зміни у криміналістичному напрямку організації судово-експертної діяльності завдяки науковим дослідженням. Надалі, на тлі розвитку, удосконалення та впровадження непересічних способів вчинення кримінальних правопорушень, спостерігається збільшення кількості злочинів з використанням сучасних досягнень науки та техніки. Впровадження новітніх способів та методів готування, вчинення або приховування таких злочинів експертами та спеціалістами різних сфер знань, науки та техніки обізнаними правопорушниками призводить до виникнення ускладнень в діяльності органів досудового розслідування, що затягують хід розслідування кримінального провадження, однак, разом з цим, підвищують значення висновків експерта та спеціаліста як процесуального джерела доказів у процесі доказування.

Тому, з 2012 року законодавець докорінно змінив кримінальне судочинство шляхом введення в дію нового КПК України, положення якого докорінно вплинули на нормативне регулювання участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні. Зокрема, зміни торкнулись: прав учасників кримінального процесу щодо ініціювання проведення експертизи, процесуального статусу експерта та спеціаліста, порядку їх залучення до участі у кримінальному провадженні, переліку обов'язкових підстав проведення експертизи, змісту висновку експерта, порядку отримання зразків для експертизи, тощо³.

Аналізуючи законодавчо закріплений правовий статус експерта у кримінальному провадженні, необхідно зауважити, що, в цілому, його права та обов'язки не змінилися, однак їх зміст став більш осучаснений та конкретизований. Крім того, у порівнянні з положеннями КПК УРСР 1960 року, положення чинного КПК України визначили порядок, підстави та умови призначення низки експертиз у кримінальному провадженні.

¹ Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення доповнень і змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» від 30.08.71 р. № 117-VIII. Сайт «Закон Онлайн. Право знати.» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/139975__529033

² Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Розвиток національного законодавства щодо участі спеціаліста у кримінальному провадженні в результаті прийняття КПК України 2012 року полягає в тому, що законодавець вперше окремою статтею закону визначив поняття спеціаліста як учасника кримінального провадження та його правовий статус.

Крім того, у зв'язку з веденням в Україні воєнного стану у 2022 році, удосконалення національного кримінального процесуального законодавства стало гострою проблемою як для законодавця, так і для науковця. Так, з початком збройної агресії проти нашої держави законодавцем прийнято ряд змін та доповнень до нормативно-правових актів, у тому числі до КПК України, що торкнулись і повноважень спеціаліста щодо його участі у кримінальному провадженні, що були обумовлені новими умовами. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні» від 09 жовтня 2024 року¹, спеціаліст наділений правом надавати довідки, висновки з питань, що належать до сфери його знань (ст. 81 КПК України), до документів, які є процесуальними джерелами доказів (ст. 84 КПК України), законодавець відніс довідки, висновки та інші документи спеціалістів (ст. 99 КПК України), чим надав цим документам доказове значення у кримінальному провадженні. Участь експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні в положеннях чинного КПК України набули розвитку в частині відводу та самовідводу.

З огляду на кількість нововведень та доповнень, внесених правотворцями до положень кримінального процесуального законодавства, можна дійти висновку, що законодавче забезпечення участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні в нашій державі постійно вдосконалюється, що є позитивним аспектом розвитку національного законодавства та наукової думки. Необхідно зауважити, що слугуючи виконанню завдань та підвищенню якості як кримінального процесу в цілому, так і досудового розслідування та судового розгляду, як стадій кримінального провадження, поняття, форми та порядок участі як експерта так і спеціаліста у кримінальному провадженні склались історично.

Однак, досліджуючи напрямки розвитку національного законодавства та наукової думки щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, необхідно зауважити, що багато теоретичних питань та пов'язаних із ними практичних аспектів такої участі залишаються невирішеними. Теорія та практика її застосування у будь якій сфері життя тісно переплітаються між собою та перебувають в залежності. Наявність законодавчих прогалин тягне за собою порушення прав, свобод та законних

¹ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні : Закон України від 09.10.2024 № 4009-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4009-20#Text>.

інтересів особи, суспільства та держави або призводить до їх неналежної реалізації. Недостатнє використання або розуміння сутності досягнень науково-технічного прогресу та результатів новітніх технологій у кримінальному судочинстві, як вказує слідча та судова практики, зумовлені конкретними детермінантами, зокрема: відсутність встановленого категоріального апарату та чіткого визначення предмету, меж та форм застосування окремих спеціальних знань та технічних засобів, наявність проблемних гносеологічних та процедурних аспектів під час застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні, тощо.

Висновки. Встановлення певних історичних етапів зумовить здійснення комплексного дослідження участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні з врахуванням законодавчих актів та наукових думок. Системний аналіз положень нормативно-правових актів та здійснених досліджень дозволяє виокремити основні історичні етапи розвитку національного законодавства та наукової думки щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні:

I етап – до середини XIX ст. – зародження традицій та звичаїв залучення до судочинства лікарів, так званих «д'яків» та «обізнаних осіб», як осіб, які володіють знаннями у сфері медицини, математики, товарознавства та документознавства.

II етап – з 1864 р. до 1917 р. – формування понятійного апарату участі експертів та спеціалістів у кримінальному провадженні («спеціальні знання», «експерт», «судово-медичні, судово-психіатричні, судово-хімічні та мікроскопічні експертні дослідження»); залучення «обізнаних осіб» як учасників кримінального судочинства в якості спеціалістів (лікарів, фармацевтів, професорів, вчителів, техніків, художників, ремісників, казначеїв, перекладачів; осіб, які розуміють жести глухих та німих; осіб, що завдяки тривалій діяльності мали особливий досвід в будь якій сфері) під час оглядів, освідувань, допитів, тощо.

III етап – з 1917 р. до 1960 р. – визначення підстав та порядку призначення експертиз; нормативне закріплення експертного висновку як виду доказу; унормування порядку участі окремих спеціалістів (перекладача, лікаря та педагога) під час проведення окремих С(Р)Д; формування окремих напрямів експертної діяльності.

IV етап – з 1960 р. до 2012 р. – розширення діапазону участі експертів та спеціалістів у кримінальному провадженні під час проведення С(Р)Д та судового розгляду; визначення порядку призначення експертизи, переліку обов'язкових випадків призначення експертизи, повторної або додаткової експертизи, порядку допиту експерта в суді, закріплення правового статусу експерта та його відводу. Закріплення процесуального порядку залучення спеціаліста та використання ним своїх спеціальних знань та навиків; удосконалення участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні шляхом внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства.

V етап – з 2012 р. до 2024 р. – становлення сучасної моделі участі

спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні; нормативне удосконалення основних положень такої участі шляхом прийняття чинного КПК України. Положення КПК України набули осучаснення та конкретизації, істотно удосконалили нормативне регулювання участі експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні, зокрема, зміни торкнулись: прав учасників кримінального процесу щодо ініціювання проведення експертизи, процесуального статусу експерта та спеціаліста, порядку їх залучення до участі у кримінальному провадженні, переліку обов'язкових підстав проведення експертизи, змісту висновку експерта, порядку отримання зразків для експертизи. Також законодавець вперше нормативно окремою статтею закону закріпив спеціаліста як учасника кримінального провадження.

VI етап – з 2024 р. по теперішній час – удосконалення кримінального процесуального законодавства відповідно до вимог, що виникають в умовах воєнного стану (наділення спеціаліста низкою прав як учасника кримінального провадження та визнання процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні довідок, висновків та інших документів спеціаліста).

Отже, визначення відповідних етапів на підставі дослідження всього процесу зародження, формування, становлення, розвитку національного законодавства щодо участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні, свідчить про необхідність та важливість постійного наукового пошуку та законодавчого удосконалення як судово-експертної діяльності, так і процесуального статусу та порядку залучення експертів і спеціалістів до кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болюх О.М. Аналіз окремих обставин, які пом'якшували покарання у Кодексі 1743 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ» та їх порівняння з положеннями чинного Кримінального кодексу України. *Молодий вчений*. 2019. № 4 (68). С. 117–121. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2961/2934>
2. Договори Київської Русі з Візантією. Інститут історії України. Національна академія наук України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Dogovory_KR_z_Vizantieyu.
3. Короткий викладъ изъ устава 20 ноября 1864 года объ уголовнімъ суді для южно-руськихъ крестьянъ. Вікіджерело. URL: <https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%0%>.
4. Криміналістичне дослідження документів, письма та почерку. Частина друга. Криміналістична техніка. 32 с. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%95%D0%BB%D0%B5%10.pdf>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

6. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>.

7. Кротов Я. Судебники 1947 та 1550 років. Переклад текст Судебника 1947 року. http://krotov.info/acts/16/2/pravo_01.htm.

8. Пиріг І. В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. 2019. 140 с.

9. Права, за якими судиться малоросійський народ / Відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко; Упорядн. та авт. нарису К. А. Вислобоков; Ред. кол.: О. М. Мироненко (голова), К. А. Вислобоков (відп. секретар), І. Б. Усенко, В. В. Цветков, Ю. С. Шемшученко. НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. К., 1997. 548 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001425.

10. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні : Закон України від 09.10.2024 р. № 4009-IX. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4009-20#Text>.

11. Рувін О. Г. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К. 2019. 424 с.

12. Страшок А. А. Історичний розвиток правового статусу суб'єктів, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 7. С. 228–234. DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i85.1873>.

13. Страшок А. А. Поняття обізнаних осіб та форми їх залучення у кримінальному судочинстві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 137–142. DOI <https://doi.org/10.32782/3922109>.

14. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення доповнень і змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» від 30.08.71 р. № 117-VIII. Сайт «Закон Онлайн. Право знати.» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/139975__529033

Стаття надійшла до редакції 28.11.2024

Yuriy V. PEDOS,

Postgraduate Student

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF NATIONAL LEGISLATION REGARDING EXPERT AND SPECIALIST PARTICIPATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

In order to fully and properly determine the essence and content of any phenomenon, it is necessary to study the genesis of its development, which will allow to determine the circumstances of its occurrence, the stages of evolutionary development, the conditions for the formation of fundamental provisions, problem directions, influencing factors, as well as organizational and legal measures that contributed or negatively influenced the development of this or that phenomenon. The origin, formation and development of national legislation regarding the participation of specialists and experts in criminal proceedings are closely related to: the formation of various special theoretical and applied knowledge, abilities and skills; terms of using special knowledge during expert research; grounds for recognition as procedural sources of evidence; the order of involvement and features of the participation of such specialists in criminal proceedings. In this article, the author conducted a study of the listed questions regarding the history of the origin, formation, current state and prospects for improving the participation of specialists and experts in the criminal process, which will allow both scientists and lawmakers, as well as law enforcement officers, to take into account past mistakes and not lose positive assets in the future. On the basis of a systematic analysis of the provisions of regulatory legal acts, the author singled out six main stages of the development of national legislation regarding the participation of specialists and experts in criminal proceedings.

Key words: *specialist, expert, knowledgeable persons, expertise, expert activity, special knowledge, birth, formation, formation, development.*